

REFORMA SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO PO 1989 R. NA PRZYKŁADZIE ZESPOŁU SZKÓŁ TEKSTYLNO-HANDLOWYCH W ŻAGANIU

Katarzyna Śliwak, katarzyna.sliwak@poczta.onet.pl
Uniwersytet Wrocławski
plac Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław

ABSTRAKT

W artykule autorka krótko przedstawiła historię szkolnictwa zawodowego, pierwszych jej prób reform w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Z uwzględnieniem sytuacji polityczno-gospodarczej na Ziemiach Zachodnich po drugiej wojnie światowej, na przykładzie konkretnej placówki oświatowej, szkoły średniej o profilu zawodowym – Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych w Żaganiu autorka krótko scharakteryzowała historię placówki wraz z kierunkami kształcenia oraz unaoczniała jak przemiany gospodarczo-polityczne roku 1989 wpłynęły na funkcjonowanie szkoły o profilu włókienniczym. Na koniec opisała jakie działania zostały podjęte przez władze polityczne, oświatowe, aby profil kształcenia szkoły był adekwatny do możliwości gospodarczych Żagania.

Słowa kluczowe: Żagań, Zespół Szkół Tekstylno-Handlowych, szkoła zawodowa, rok 1989, reformy gospodarcze

Reform of vocational education after 1989 as exemplified in the Textiles and Commerce School in Żagań

ABSTRACT

In the article the author presents the history of vocational education, the first attempts to reform in the post-war period, taking into account the political and economic situation in the Western Territories after World War II with the example of a particular educational institution, the school-professional profile of the School of Textile and Trade in Sagan. The author characterizes the history of this institution, together with the directions of education as were revealed as political-economic changes, of 1989 affecting the functioning of the textile school profile. At the end she describes what action has been taken by the political, educational, vocational school profile as adequate for economic opportunities in Sagan.

Key words: Żagań, School Textile and Trade in Żagań, vocational school, 1989 year, economic reforms

Kondycja polskiego szkolnictwa zawodowego w okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz powojennego odrodzenia się polskich placówek oświatowych na Ziemiach Zachodnich po drugiej wojnie światowej skłania historyków oświaty do porównań. Dwudziestolecie to czas reform (reforma Jędrzejewiczowska) oraz prób ujednoczenia oświaty będącej pod wpływem trzech państw zaborczych. Czasy powojenne to budowa nowego szkolnictwa, które niestety musiało stawić czoła nowej sytuacji politycznej i gospodarczej.

Na przykładzie konkretnej placówki oświatowej, szkoły średniej o profilu zawodowym – Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych w Żaganiu, autorka chce przedstawić krótką historię tej placówki wraz z kierunkami kształcenia oraz unaocznąć jak przemiany gospodarczo-polityczne roku 1989 wpłynęły na funkcjonowanie szkoły o profilu włókienniczym i jakie działania podjęte zostały przez władze polityczne, oświatowe, aby profil kształcenia był adekwatny do możliwości gospodarczych Żagania.

KRÓTKI ZARYS HISTORYCZNY SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO I PIERWSZE JEGO REFORMY

Nauka w placówkach szkolnictwa zawodowego była, i jest nadal, w Polsce niedoceniana. Mała rzesza osób zdaje sobie jednak sprawę, iż edukacja zawodowa w naszym kraju sięga korzeniami wielu lat. Pierwszą koncepcją organizacji kształcenia zawodowego poddali do debaty uczestnicy Nadzwyczajnego Zjazdu Techników Polskich, który odbył się w Warszawie w kwietniu 1917 r. Wśród prelegentów tego zjazdu znaleźli się: Władysław Piotrowski z rozprawą „O kilku błędach w tak zwanym szkolnictwie zawodowym” (w wystąpieniu podważył tezę, iż szkoły zawodowe były przeznaczone dla osób mniej zdolnych). Stanisław Twardo zajął się sprawą organizacji niższego szkolnictwa zawodowego. Jego zdaniem niższe szkoły zawodowe powinny dzielić się na szkoły przyuczające uczniów do zawodu we własnych warsztatach oraz doksztalające – przeznaczone dla młodzieży już pracującej. Rektor Politechniki Warszawskiej, Stanisław Patschke, po-

stulował naprawę stosunków na linii wyższe szkoły techniczne - ośrodki nauk technicznych, gdyż to „uczelnia winna być w stałej łączności z inżynierami pracującymi naukowo w przemyśle i jej pracownie, laboratoria i wykłady winny być dla polskiego świata technicznego otwarte”¹.

W 1918 r. odbyła się w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego narada kierowników szkół zawodowych zwołana przez Sekcję Szkolnictwa Zawodowego. To spotkanie miało na celu zatwierdzenie podległości organizacyjnej tego typu placówek pod wyżej wspomniane ministerstwo. Kolejnym krokiem ze strony ministerstwa dążącego do uregulowania sprawy szkolnictwa zawodowego, był opublikowany w 1922 r. projekt ustawy o szkolnictwie zawodowym. Zawierał on wiele kontrowersyjnych postanowień, głównie niekorzystnych dla zakładów przemysłowych oraz organizacji kupieckich, toteż nie został przedstawiony pod obrady Sejmu².

Ówczesne poglądy dotyczące szkół zawodowych były niemal identyczne do dzisiejszych. Politycy uważali, iż zdolne dziecko należało posłać do szkoły ogólnokształcącej, ponieważ szkoła zawodowa prezentowała gorszy poziom. W czasie kryzysu gospodarczego w 1929 r. zauważono, iż w II RP był problem nadprodukcji inteligencji z wykształceniem uniwersyteckim. Zjazd delegatów polskich szkół zawodowych zgromadził 141 przedstawicieli szkół wszystkich typów oraz ok. 1600 nauczycieli. Zebrani postanowili wprowadzić w życie uchwałę o powołaniu do istnienia Stowarzyszenia Nauczycieli Szkół Zawodowych z siedzibą w Warszawie, co było bardzo ważnym krokiem w ujednoczeniu prawnym działania tych placówek oraz ich zbliżeniu³.

Kolejnym ważnym problemem w szkolnictwie zawodowym był brak wyspecjalizowanej kadry oświatowej. Przyczyna tkwiła w rozwoju życia gospodarczego (większy popyt na pracowników wykwalifikowanych) oraz ich lepszych zarobkach w przemyśle⁴. Szkolnictwo zawodowe, przez długi czas w okresie międzywojennym, było lekceważone przez władze oświatowe. Cechował je niedorozwój, zarówno pod względem organizacyjnym, jak i finansowym, co wynikało przede wszystkim z problemów gospodarczych kraju. Po wejściu w życie ustawy jędrzejewiczowskiej powstały szkoły zawodowe na poziomie gimnazjalnym oraz licealnym (absolwenci zyskali prawo wstępu na uczelnie wyższe), które oprócz większego prestiżu borykały się między innymi z takimi problemami, jak odpływ nauczycieli specjalistów w danych zawodach⁵.

W latach 1939–1944 szkolnictwo przeżywało chwile kryzysu. Na terenach Polski włączonych bezpośrednio do Rzeszy Niemieckiej wszystkie polskie szkoły zostały zamknięte. Tylko na ziemiach Generalnej Guberni pozostawiono jedynie szkoły powszechne i zawodowe, lecz usunięto z nich naukę historii i geografii Polski, a w szkołach zawodowych także naukę języka polskiego. Nauka w szkołach zawodowych ograniczała się do minimum. Najważniejszym ich zadaniem było przygotowanie robotnika dla przemysłu niemieckiego. Polacy, nieustannie broniąc swojej narodowości, zorganizowali tajne nauczanie. W 1939 r. powstała Tajna Organizacja Nauczycielska zrzeszająca członków Związku Nauczycielstwa Polskiego, w skład którego wchodziłi przedstawiciele Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych, Stowarzyszenia Nauczycieli Szkół Zawodowych, Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych⁶.

Po zakończeniu działań wojennych priorytetem dla oświaty w Polsce, a szczególnie na Ziemiach Zachodnich, było przyczynienie się do poprawy bytu społeczeństwa. Instytucje oświatowe miały odegrać szczególną rolę w integracji różnych grup ludności, ich przystosowaniu do nowego miejsca i warunków. Placówki oświatowe były doszczętnie zniszczone, lecz nie tylko w wyniku działań wojennych w 1945 r., również przez wykorzystywanie obiektów jako szpitali, magazynów. Z materiałów Ministerstwa Oświaty z 1948 r. wynika, iż zdevastowano podczas wojny i okupacji w Okręgu Szkolnym Wrocławskim 459 budynków szkół powszechnych, 13 szkół średnich oraz 21 szkół zawodowych⁷.

HISTORIA ZESPOŁU SZKÓŁ TEKSTYLNO-HANDLOWYCH W ŻAGANIU

Nawiązując do rozkwitu szkolnictwa zawodowego w kraju w latach pięćdziesiątych chciałabym przedstawić krótko historię budynku, w którym znajdowało się późniejsze Technikum i Zasadnicza Szkoła Włókiennicza w Żaganiu (dzisiejszy Zespół Szkół Tekstylnych w Żaganiu).

1 H. Raczek, *Koncepcje kształcenia zawodowego w projektach edukacyjnych Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] R. Kucha, H. Fuchs (red.), *Koncepcje kształcenia i rozwój szkolnictwa zawodowego w XIX i XX wieku. Wybrane zagadnienia*, Lublin 1992, s. 189.

2 K. Poznański, *Wybrane zagadnienia z historii wychowania*, Warszawa 2006, s. 213.

3 *Zjazd nauczycielstwa polskich szkół zawodowych*, „Polska Zachodnia” 1928, nr 88, s. 6.

4 *Brak nauczycieli szkół zawodowych*, „Polska Zachodnia” 1939, nr 29, s. 12.

5 J. Miąso (red.), *Historia wychowania wiek XX*, Warszawa 1980, s. 280.

6 S. Wołoszyn, *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1964, s. 639. Zob. G. Michalski, *Działalność Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych 1921-1939*, Łódź 2001.

7 J. Miąso (red.), dz. cyt., s. 283.

W 1658 r. w miejscu dzisiejszej szkoły jezuita utworzyli swoją rezydencję, a rok później utworzyli kolegium. Owo żagańskie kolegium było szkołą sześcioklasową z klasą przygotowawczą. W 1803 r. gimnazjum zostało zdegradowane do trzyklasowej szkoły, a w czasie wojen napoleońskich znajdował się w nim szpital wojskowy. Po wielokrotnych zniszczeniach przez pożary szkoła od 1846 r. stała się pełnoprawnym gimnazjum – Fryderyk Wilhelm nadał szkole pełne prawa ośmioklasowej szkoły średniej. W gmachu tym od początku XX w. funkcjonowały różne instytucje. Prawie sto lat (w jednej z części budynku) istniał tam, zlikwidowany w 1928 r. zakład kamny dla kobiet⁸. W 1933 r. w 200-lecie istnienia, gimnazjum nadano imię Albrechta von Wallensteina. Dość obszerny budynek został podzielony na trzy części – jedną zajęło istniejące do końca wojny muzeum miejskie, następną z kondygnacji przeznaczono dla Szkoły Rolniczej, a pozostała znajdowała się w rękach rodziny Talleyrandów⁹. W 1945 r. część pomieszczeń oddano do użytku dla Prokuratury Rejonowej i Komendy Milicji Obywatelskiej¹⁰. Przez kilka miesięcy po zakończeniu wojny w jednej części przebywali jeńcy wojenni Wehrmachtu. Od 1947 do lipca 1948 r. w drugim skrzydle funkcjonowało Gimnazjum Miejskie i Liceum dla Dorosłych, które zostało przeniesione do budynku na ówczesnym pl. Jana Kilińskiego 4 (obecnie pl. Orłat Lwowskich 4), gdzie znajduje się do dnia dzisiejszego Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Stefana Banacha¹¹. Po roku 1948 część budynku nie była wykorzystywana.

Czas powstania istniejącej do dziś szkoły doskonale się wpisuje w historię polskiej oświaty. Ważnym etapem w dziejach edukacji był rok 1950, w którym to utworzono Centralny Urząd Szkolnictwa Zawodowego i Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. Zlikwidowano kuratoria i inspektoraty, a ich kompetencje przekazano Wydziałom Oświaty Prezydium Powiatowych i Wojewódzkich Rad Narodowych. Szkoły ogólnokształcące podlegały Ministerstwu Oświaty, które zajmowało się głównie wprowadzeniem nowych planów nauczania oraz szukaniem finansów na rozwój tego typu placówek. Szkoły zawodowe były kontrolowane przez Centralny Urząd Szkolnictwa Zawodowego (z wyjątkiem szkół o profilu rolniczym)¹².

Na Ziemi Lubuskiej w latach pięćdziesiątych XX stulecia, istotną gałęzią przemysłu był przemysł lekki oraz włókienniczy. W 1950 r. nadzór nad szkolnictwem zawodowym w Żaganiu przejęła Dyrekcja Okręgowa Szkolenia Zawodowego we Wrocławiu. Druga połowa lat pięćdziesiątych to okres zmian organizacyjnych w PRLowskiej oświacie. W 1956 r. szkolnictwo zawodowe zostało włączone do resortu oświaty. W 1959 r. uruchomiono Żagańską Czesalnię Wełny, która dysponowała wieloma etatami, brakowało jednak wykwalifikowanych pracowników. Właśnie dzięki predyspozycji miasta i zapotrzebowaniu lokalnego rynku pracy zapadła decyzja o powstaniu w Żaganiu średniej szkoły o profilu włókienniczym¹³.

Remont szkoły trwał od początku 1959 r. i był prowadzony przez szkoły zawodowe z Zielonej Góry, Wschowy oraz Zasadniczą Szkołę Metalową w Żaganiu, a pracami kierował Mieczysław Szewczyk (późniejszy kierownik warsztatów szkolnych)¹⁴. W lipcu 1959 r. Minister Oświaty wydał oficjalne rozporządzenie o utworzeniu Technikum i Zasadniczej Szkoły Włókienniczej w Żaganiu. Pierwszym dyrektorem szkoły został St. Gawlik¹⁵. Początki istnienia szkoły były bardzo trudne ze względu na brak sal lekcyjnych, pomocy naukowych, podręczników. Lekcje podczas remontu odbywały się na trzecim piętrze. Remont zakończono 17.02.1960 r. W tym też roku odbyła się w szkole Krajowa Konferencja Dyrektorów Szkół Włókienniczych, co świadczyło o aktywności kadry kierowniczej¹⁶.

Początkowo kadra pedagogiczna szkoły oprócz dyrektora liczyła siedmiu pełnoetatowych nauczycieli, a dwóch kolejnych zatrudniono w niepełnym wymiarze godzin. Skład kadry stanowili: St. Gawlik – dyrektor, M. Szewczyk – kierownik zajęć praktycznych, mgr J. Płatun – nauczyciel języka rosyjskiego i historii, M. Garbicz – kierownik internatu i nauczyciel języka polskiego, mgr I. Łuczak – nauczyciel wychowania fizycznego, mgr inż. J. Bugajska – nauczyciel przedmiotów zawodowych i zajęć praktycznych, mgr inż. J. Litwin – również nauczyciel przedmiotów zawodowych i zajęć praktycznych, mgr W. Król – nauczyciel matematyki, M. Kment – nauczyciel języka polskiego, W. Zarzecki –

8 Księżna Żagańska Dorota de Talleyrand-Perigord odwiedziła to więzienie i napisała o nim w jednym z listów: „Wczoraj odwiedziłam bardzo piękny Centralny Zakład Karny w tej części Śląska. Jest on w samym Żaganiu i znajduje się w budynku, który wcześniej był klasztorem jezuitów. Jest to niezwykle piękny zakład prowadzony po chrześcijańsku przez barona von Stanger, wdowca”. Zob. M. Radziwiłł, *Aus der Chronik, der Herzogin von Dino*, Berlin 1911, s. 139.

9 M. Świątek, *Od konwiktów do liceum*, „Goniec Żagański” 2008, nr 3, s. 6.

10 Do dnia dzisiejszego obok szkoły znajduje się komenda policji.

11 K. Adamek, M. Świątek, *Żagań znany i nieznan*, Wrocław 2002, s. 111.

12 J. Miąso, dz. cyt., s. 365.

13 K. Adamek, M. Świątek, dz. cyt., s. 100.

14 Cz. Zarzycki (red.), *40-lecie Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych w Żaganiu*, Żagań 1999, s. 13.

15 F. Jarlarczyk, *Z dziejów szkolnictwa*, „Zeszyty Lubuskie” 1981, nr 18, s. 92.

16 Tamże.

nauczyciel fizyki. Spośród wymienionego składu tylko troje nauczycieli posiadało doświadczenie pedagogiczne, reszta stawiała pierwsze kroki w zawodzie nauczyciela. Liczba uczniów wynosiła 207 osób w szkołach różnego typu. W roku 1959 zaczęło funkcjonować Technikum Włókiennicze o specjalności tkactwo, Zasadnicza Szkoła Zawodowa o specjalności przędzalnictwo oraz tkactwo, Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla Młodocianych, która była wielozawodowa i Wieczorowa Szkoła Mistrzów, której absolwent otrzymywał tytuł mistrza w określonym zawodzie o specjalności włókienniczej. Szkoła posiadała swoje filie w całym regionie: Lubsku, Zielonej Górze, które w późniejszych latach stawały się szkołami samodzielnymi. W 1962 r. uruchomiono Wydział Zaoczny Technikum Włókienniczego dla pracujących.

W 1975 r. została przeprowadzona reforma administracji publicznej. Żagań w latach 1975–1999 znajdował się w województwie zielonogórskim, a siedzibą oddziału Kuratorium Oświaty i Wychowania była Zielona Góra. Ministerstwo Oświaty i Wychowania zmierzało do rozwijania wielokierunkowości szkół zawodowych, wszechstronności form kształcenia (szkoły dzienne, wieczorowe, zmianowe, zaoczne) oraz ustalenia zasad i form współpracy zakładów pracy ze szkołami w zakresie organizacji praktycznej nauki zawodu i stażów pracy. Tezy programowe znaczenia pracy wychowawczej w szkole, jak i poza nią, zostały poruszone w 1972 r. podczas VII Plenum Komitetu Centralnego, którego naczelné hasło wypowiedziane przez pierwszego sekretarza Komitetu Centralnego Edwarda Gierka brzmiało: „Zbudujemy drugą Polskę”¹⁷.

Oprócz działań kierownictwa szkoły w celu podniesienia standardów mieszkaniowych dla przebywających w Żaganiu uczniów, zadbano o rozwój zawodowy kadry pedagogicznej. Nauczyciele dzięki systematycznemu doksztalcaniu legitymowali się w ponad 50% wyższym wykształceniem. W 1976 r. szkoła podpisała umowę o współpracy z Żagańskimi Zakładami Przemysłu Wehnianego i Żagańską Czesalnią Wehny. Także w tym samym czasie szkoła podjęła dwuletnią współpracę z Wyższą Szkołą Włókienniczą w Turne w Belgii, a tylko na rok nawiązano kontakt ze Szkołą Włókienniczą w Idżewan w Armenii. Te wydarzenia odegrały strategiczną rolę według absolwenta oraz nauczyciela z wieloletnim stażem pracy mgr inż. Jana Ogińskiego, w zdobywaniu niezbędnego doświadczenia praktycznego przez uczniów dla rozwoju pobliskich zakładów włókienniczych i odzieżowych¹⁸.

W prezentowanym okresie czasowym szkoła była uznawana w środowisku lokalnym za dobrą; brała czynny udział w spotkaniach przedstawicieli placówek tegoż profilu kształcenia z całego województwa oraz kraju. Świadczyła o tym chociażby ilość kandydatów do poszczególnych klas, liczba ta była dużo większa niż liczba miejsc. Zastępca dyrektora w latach 1968–1976 mgr M. Górski podał, iż było osiemdziesiąt miejsc w pierwszej klasie na wydziale przędzalnictwa i tkactwa. Chętnych kandydatów kusila przede wszystkim możliwość zatrudnienia się po ukończeniu szkoły w zakładach takich jak żarska „Bawelna”, zielonogórska „Polska Wełna”, czy nowosolska „Odra”. Innym powodem była zwykła chęć kształcenia się w szkole o tradycjach i wysokim poziomie kształcenia zawodowego, dzięki któremu uczniowie odnosili sukcesy w wielu konkursach i olimpiadach¹⁹.

Rok 1979 był przełomowy. Po dwudziestu latach pracy w kierownictwie szkoły, dyrektora inż. St. Gawlika zastąpił mgr Cz. Zarzycki²⁰. Nowy dyrektor współorganizował wspólnie z Kuratorium Oświaty i Wychowania X Wojewódzką Sesję Postępu Pedagogicznego, w której wzięli udział przedstawiciele innych szkół oraz gminy Żagań. W czerwcu oddano do użytku kolejną halę warsztatową z tkalnią dywanów, dziewiarnią, szwalnią dzianin. Ostatecznie też przeniesiono tam urządzenia wcześniej znajdujące się w szkole. Zakup nowych maszyn, na potrzeby warsztatów szkolnych, został sfinansowany przez Ministerstwo Oświaty i Kuratorium Oświaty, część została przekazana jako darowizna od zakładów pracy. Zakłady te znajdowały się w Bielsku-Białej, Łodzi, Żaganiu, Iłowej Żagańskiej, Sulechowie, Żarach, Kowarach, Kietrzy²¹. Powiększeniu uległa również baza sportowa szkoły, gdyż zakończyła się budowa stadionu przyszkolnego oraz sali gimnastycznej, położonej tuż za szkołą. W kwietniu w szkole miała miejsce sesja popularno-naukowa, której organizacją zajęli się harcerze. Dotyczyła ona XXXV-lecia układu wzajemnej pomocy między ZSRR a PRL. Uczestnicy wystąpili na niej z referatami dotyczącymi początków nawiązania współpracy ZSRR i PRL, współpracy kulturalnej oraz gospodarczej²². W 1979 r. dyrekcja nawiązała współpracę ze Szkołą Włókienniczą w Czardżou nr 16 w Turkmeni.

17 J. Miąso, dz. cyt., s. 413.

18 J. Ogiński, *Wspomnienia mgr inż. Jana Ogińskiego - nauczyciela Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych*. Dostępne w zbiorach autorki.

19 T. Palto, *Od przędzy do tkaniny*, [w:] *Co o nas piszą*, publikacja okolicznościowa (1959-1979), Żagań 1980, s. 6.

20 Dyrektor S. Gawlik zginął śmiercią tragiczną po postrzeleniu go na terenie szkoły. Sprawa ta odbiła się szerokim echem w żagańskim społeczeństwie.

21 Cz. Zarzycki, dz. cyt., s. 21.

22 *Kronika szkolna Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych z lat 1979–1980*.

REFORMY POLITYCZNO-GOSPODARCZE ROKU 1989 I JEJ SKUTKI DLA SZKOŁY

Po 1990, roku zmian polityczno-gospodarczych zachodziły intensywne reformy mające na celu uatrakcyjnienie oferty dydaktycznej. Wynikało to przede wszystkim z przemian gospodarczych i nowych realiów rynku oraz potrzeb dostosowania się do nowych wymogów Ministerstwa Edukacji Narodowej. W 1991 r. szkoła zgłosiła się do udziału w programie PHARE/MOVE. Program MOVE jako jedyny z licznych programów finansowanych z funduszu Phare Wspólnot Europejskich (przyszłej Unii Europejskiej) dotyczył edukacji, a w szczególności szkolnictwa zawodowego. Program ten obejmował sześćdziesiąt szkół zawodowych w Polsce, a pięć w województwie (od 1996 r.). Jego celem było wspomaganie modernizacji oraz reformowania szkolnictwa zawodowego dla lepszego przygotowania absolwentów do dalszej nauki i podjęcia pracy. W szkole zmieniono programy nauczania w specjalnościach włókienniczych i odzieżowych, system kształcenia w zakresie języków obcych, powołano nowe specjalności w zawodach: technik handlowiec, technik technologii odzieży, krawiec, sprzedawca, utworzono pierwszą szkołę policealną w zawodzie technik informatyk i trzyletnie liceum handlowe na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej²³.

Z relacji mgr inż. J. Ogińskiego, który ściśle nadzorował program PHARE/ MOVE wynika, iż największe zmiany dotyczyły pięcioletniego Technikum Włókienniczego na podbudowie szkoły podstawowej w specjalnościach: przedziałnictwo, tkactwo, dziewiarstwo. Nowy program kształcenia opracował zespół pedagogów w składzie: mgr inż. J. Ogiński - przewodniczący, spec. ds. przedziałnictwa, inż. K. Sawicki - spec. ds. włókiennictwa z materiałoznawstwem, mgr inż. D. Nowak - spec. ds. tkactwa oraz informatyki w przedmiotach zawodowych, mgr inż. T. Werecka - spec. ds. dziewiarstwa, mgr inż. Z. Mazur - przewodnicząca Komisji Przedmiotów Zawodowych. Celem wprowadzenia tej tak zwanej innowacji pedagogicznej była zmiana organizacji nauczania przedmiotów zawodowych. Polegała ona na tym, że każdy uczeń musiał w trakcie kształcenia w szkole przejść aż trzy kursy różnych technologii włókienniczych, a specjalizację wybierało się dopiero w czwartym roku nauki (mowa tutaj o pięcioletnim Technikum Włókienniczym). Postulowano rozpoczęcie wykorzystywania informatyki w przedmiotach zawodowych, gdyż w 1990 r. powstała w szkole pierwsza pracownia informatyczna. Zmianie ulega również organizacja praktyk zawodowych, które miały się odbywać w klasie III (praktyka ogólna) oraz klasie IV (praktyka związana z wybraną wcześniej specjalizacją)²⁴.

Podsumowując pierwsze zmiany kształcenia w szkolnictwie zawodowym mogę stwierdzić, iż posiadały one pewne zalety. Opisany wcześniej nowy program nauczania pomagał uczniom bardziej świadomie wybrać specjalizację w dalszym toku nauczania. Następnie po ukończeniu szkoły uczeń posiadał szerszą wiedzę z większą ilością przedmiotów zawodowych, co dawało później możliwość przekwalifikowania się. Ten ostatni fakt miał głównie znaczenie w sytuacji podupadania przemysłu włókienniczego w rejonie Żagania w wyniku zachodzących zmian po roku 1989.

Struktura ogólnopolskiego systemu kształcenia zawodowego zgodnie z ustawą o systemie oświaty z 1991 r.²⁵ została podzielona następująco na: szkoły zasadnicze, średnie szkoły zawodowe oraz szkoły policealne. Czas trwania nauki w poszczególnych typach szkół zawodowych zależał od ramowych programów nauczania (stanowiło to istotną różnicę w porównaniu z ustawą o rozwoju oświaty i wychowania z 1961 r. oraz 1984 r.)²⁶.

Oprócz zmian w programach nauczania w szkole, powstały nowe kierunki kształcenia: Liceum Handlowe o specjalności technik handlowiec oraz Liceum Zawodowe - krawiec konfekcyjno-usługowy. Pierwsi uczniowie tych kierunków rozpoczęli naukę w roku szkolnym 1992/1993. Wtedy też utworzono pracownię odzieżownictwa oraz punkt doradztwa metodycznego dla włókienników z województwa zielonogórskiego. Szkoła po raz kolejny działała aktywnie w regionie i odbywały się w niej warsztaty metodyczne dla dyrektorów i wicedyrektorów szkół zawodowych w 1993 r. oraz konferencje przedmiotowo-metodyczne (przykład konferencja pt. „Kierunki rozwoju włókiennictwa i odzieżownictwa w aspekcie uczelni wyższych, szkół ponadpodstawowych i przedsiębiorstw z uwzględnieniem możliwości współpracy między tymi instytucjami” zorganizowana w 1994 r.). W roku następnym do szkoły przybyli uczniowie na I Międzyszkolny Sejmik Samorządów Uczniowskich z województwa zielonogórskiego. Tematem, którym zajęli się uczestnicy były szkolne konflikty i sposoby ich rozwiązywania. Do głównych postulatów należało: utworzenie Organizacji Ochrony Szkolnej oraz Rzecznika Praw Ucznia, do którego w każdym momencie mógłby zgłosić się prześladowany uczeń. W trakcie trwania sejmiku doszło do wspólnej inicjatywy trzech żagańskich szkół ponadpodstawowych, których reprezentanci wyrazili chęć utworzenia Młodzieżowej Rady Miejskiej. Należy wspomnieć również, iż w obradach sejmiku wzięły udział osoby takie jak: posłanka J. Błoch, senator Z. Piwoński, wiceprzewodnicząca Wojewódzkiego Sejmiku Sa-

23 J. Ogiński, *Czas na innowacje*, „Grono” 1995, nr 2, s. 12-14.

24 Cz. Zarzycki, dz. cyt., s. 75.

25 *Ustawa z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz. U. Nr 95, poz. 425).

26 Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Edukacja w zmieniającym się społeczeństwie*, Warszawa 1996, s. 71.

morządowego w Zielonej Górze M. Rulińska, wicekurator Oświaty w Zielonej Górze M. Marciniak, ówczesny burmistrz Żagania Z. Janek, przewodniczący Rady Miasta Żagania M. Zapotoczny, przewodniczący Młodzieżowej Rady Młodzieży w Zielonej Górze J. Niedziela. Delegacja szkoły później brała udział w warszawskim spotkaniu laureatów ogólnopolskiego konkursu pt. *Debaty konstytucyjne w szkołach średnich*²⁷.

Rok szkolny 1995/1996²⁸ to czas wprowadzenia w życie kolejnych innowacji, tym razem w zawodzie technik technologii odzieży. Wprowadzono do planów nauczania zajęcia oparte na konstruowaniu i projektowaniu odzieży w oparciu o program GRAFIS. Było to możliwe dzięki współpracy ze szkołą niemiecką – Wyższą Szkołą Tekstylną-Odzieżową w Mönchengladbach. Delegacja niemiecka pod kierownictwem prof. dra Hansa Johema Mertensa zorganizowała przyjazd do Żagania, na którym potwierdziła, iż poziom nauczania przedmiotów zawodowych był porównywalny do ich uczelni na pierwszym roku studiów. Obydwie szkoły w wyniku rozmów zadeklarowały chęć współpracy – strona niemiecka obiecała pomoc w dokupieniu sprzętu, przekazała specjalne programy do projektowania GRAFIS²⁹.

W ramach wspomnianego już wcześniej programu PHARE ze szkoleń skorzystali dyrektorzy i wicedyrektorzy szkół, co dawało możliwość podniesienia poziomu kwalifikacji kadr oraz konsultacji z innymi przedstawicielami placówek tego typu. Ówczesny dyrektor inż. K. Sawicki³⁰ nawiązał współpracę z Instytutem Technologii Eksploatacji w Radomiu w zakresie opracowywania programów nauczania dla zawodów branży mechanicznej. Delegowani nauczyciele i kadra kierownicza byli członkami Komisji Programowej Specjalistycznych Przedmiotów Zawodowych Ministerstwa Przemysłu i Handlu, pełniącymi funkcje rzeczoznawców przy opiniowaniu i zatwierdzaniu programów wspólnych dla różnych zawodów. Nauczyciele przedmiotów zawodowych włókienniczych i odzieżowych brali udział w pracach Komisji Programowej Instytutu Badań Edukacyjnych Ministerstwa Edukacji Narodowej w opracowaniu podstawy programowej dla zawodu technik włókiennik i technik technologii odzieży. Mgr inż. J. Ogiński wraz z mgr inż. D. Nowakiem zaprezentowali swoją propozycję na ogólnopolskiej konferencji dyrektorów w Centralnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie (CODN) na początku roku szkolnego 1997/1998³¹.

Mimo prób dyrekcji, nauczycieli oraz metodyków, Zespół Szkół Tekstylno-Handlowych w Żaganiu w latach dziewięćdziesiątych kształcił coraz mniejszą ilość uczniów. Spowodowane było to wieloma czynnikami. Jednym z nich był upadek zakładów, w których uczniowie mogli odbywać praktyki zawodowe oraz ewentualnie po zakończeniu kształcenia, podjąć w nich pracę. Jednocześnie rosła wartość kształcenia w technikalach oraz szkolnictwie średnim.

Ilościowemu ograniczeniu dostępu do szkolnictwa zawodowego nie towarzyszyła praca nad jego modernizacją i tworzeniem nowych mechanizmów powiązania z gospodarką. Brak całościowych reform w szkolnictwie zawodowym wynikał nie tylko z braku jasnej, docelowej wizji tego segmentu sektora edukacyjnego, ale także z bardzo niskich nakładów finansowych na całą edukację (szkolnictwo zawodowe jest droższe niż szkolnictwo ogólnokształcące) oraz zachowawczości instytucji edukacyjnych. Zasadnicze szkoły zawodowe skupiały uczniów o najniższych wynikach edukacyjnych i stały się symbolem marginalizacji kulturowej, społecznej i zawodowej. W tej sytuacji rodzice i uczniowie, podejmując decyzje o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej, nie kierowali się ani analizą możliwości młodych ludzi, ani analizą oferty edukacyjnej. Ulegali modzie i stereotypowym negatywnym opiniom o szkolnictwie zawodowym i w zdecydowanej większości wybierali licea ogólnokształcące³². W szkolnictwie zawodowym powodowało to kryzys popytu i przyczynienie się do decyzji o likwidacji szkół. Dla lepszego zobrazowania podać tutaj należy dane z roku szkolnego 1990/1991, gdzie w szkołach zawodowych kształciło się 814.525 uczniów w całym kraju, natomiast w roku szkolnym 1996/1997 liczba tych uczniów spadła do 691.335 (spadek 15,1%)³³.

27 *Kronika szkolna Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych z roku 1995*.

28 Od roku szkolnego 1995/1996 ofertę szkolnictwa zawodowego wzbogacano o nowy typ szkoły – liceum techniczne, w którym kształcenie miało trwać cztery lata. MEN przewidywało utworzenie liceów technicznych o profilach: kształtowania środowiska, mechaniczno-technologicznym, elektryczno-energetycznym, elektronicznym, leśnictwa i technologii drewna, komunikacji i transportu, chemicznym, usługowo-gospodarczym, rolno-spożywczym, tekstylnym, ekonomiczno-administracyjnym, społeczno-usługowym. Zob. Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Edukacja...*, dz. cyt., s. 72.

29 R. Zarzycki, *Włókiennik partnerem*, „Gazeta Lubuska” 1995, nr 223, s. 7.

30 W 1996 r. dyrektor inż. K. Sawicki został wybrany podczas walnego zebrania Stowarzyszenia Szkół Włókienniczych na prezesa, sekretarzem został jeden z nauczycieli mgr J. Sosnowski, a skarbnikiem wspomniany mgr inż. J. Ogiński. Zob. R. Zarzycki, *Razem silni*, „Gazeta Lubuska” 1996, nr 278, s. 17.

31 J. Ogiński, *Wspomnienia mgr inż. Jana Ogińskiego...*, dz. cyt.

32 Po 1989 r. można zaobserwować dynamiczny przyrost liczby szkół ogólnokształcących, przede wszystkim niepublicznych z uprawnieniami szkół publicznych prowadzonych przez organizacje społeczne, wyznaniowe, osoby fizyczne.

33 GUS, *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 1996/1997*, Warszawa 1997, [cyt. za:] A. Bogaj, S. Kwiatkowski, M. Szymański, *Edukacja w procesie przemian społecznych*, Warszawa 1998, s. 25. Zob. S. Kaczor, *Stani i perspektywy szkolnictwa zawodowego w Polsce*, Warszawa - Kraków 1989.

Zmiany gospodarcze po 1989 r. wpłynęły na system oświaty, później z czasem rosły aspiracje edukacyjne społeczeństwa. „Odziedziczony po PRL system edukacji źle funkcjonuje nie tylko przez swoje rozwiązania strukturalne, ale także (...) poprzez utrwalony model kształcenia, który uznaje zdecydowany priorytet wspierania organizacji i struktur nad wspieraniem rozwoju jednostki”³⁴. Wprowadzone zmiany w 1990 r. nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Nadal związek między zdobytym wykształceniem a zapotrzebowaniem na rynku pracy był nieznaczny. Z porównania klasyfikacji zawodów z 1982 r., 1986 r. oraz 1993 r. można wywnioskować, iż spadek liczby zawodów z 527 do 138 wynikał przede wszystkim z upadku wielu gałęzi przemysłu. Wiele szkół utraciło możliwość współpracy z zakładami pracy, natomiast pracodawcy nie wzięli aktywnego udziału we włączeniu się do prac nad tworzeniem nowych podstaw programowych. Jednym z efektów niedostosowania struktury szkolnictwa zawodowego do nowych warunków gospodarczych był wysoki odsetek jego absolwentów w grupie bezrobotnych.

Szkolnictwo zawodowe, zwłaszcza w dniu dzisiejszym, powinno podążać za potrzebami rynku pracy oraz możliwie jak najwięcej korzystać z udziału w programach unijnych. Realizacja projektów finansowanych z funduszy unijnych dała Zespołowi Szkół Tekstylno-Handlowych ogromną szansę na zmianę swego „włókienniczego” wizerunku. Zmieniły się realia społeczno-ekonomiczne, a szkoła postanowiła dostosować potrzeby kształcenia do potrzeb rynkowych. Dziś widać, jaką rolę odegrała dla funkcjonowania placówki rozszerzona oferta nauki przedmiotów zawodowych — obecnie głównie ekonomicznych oraz handlowych, jak również nauka technologii informacyjnej i języków obcych. Szkoła przygotowała wzbogaconą ofertę edukacyjną na rok szkolny 2013/2014. Nowością są tutaj profile liceów ogólnokształcących: wojskowy (pierwszy rocznik rozpoczął naukę od roku szkolnego 2009/2010) i bezpieczeństwa publicznego. Absolwenci szkoły gimnazjalnej mogą kształcić się również w technicach o zawodach: technik spedytor, technik hotelarstwa, technik informatyk, technik logistyki, technik handlowiec. Do dorosłych kierowane są kursy kwalifikacyjne³⁵. Oferta dydaktyczna szkoły cały czas sprawia, iż ciągle pojawia się dużo kandydatów, którzy chcą się w tej placówce kształcić.

BIBLIOGRAFIA

Teksty źródłowe/ akty prawne

- [1] *Kronika szkolna Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych z lat 1979–1980.*
- [2] *Kronika szkolna Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych z roku 1995.*
- [3] Ogiński J., *Wspomnienia mgr inż. Jana Ogińskiego – nauczyciela Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych*, w zbiorach autorki, Żagań 2009.
- [4] Radziwiłł M., *Aus der Chronik, der Herzogin von Dino*, Berlin 1911.
- [5] Ustawa z dn.7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. Nr 95, poz. 425).

Książki/czasopisma

- [6] Adamek K., Świątek M., *Żagań znany i niezany*, Wrocław 2002.
- [7] Bogaj A., Kwiatkowski S., Szymański M., *Edukacja w procesie przemian społecznych*, Warszawa 1998.
- [8] *Brak nauczycieli szkół zawodowych*, „Polska Zachodnia” 1939, nr 29.
- [9] Jarlarczyk F., *Z dziejów szkolnictwa*, „Zeszyty Lubuskie” 1981, nr 18.
- [10] Kaczor S., *Stan i perspektywy szkolnictwa zawodowego w Polsce*, Warszawa – Kraków 1989.
- [11] Miąso J. (red.), *Historia wychowania wiek XX*, Warszawa 1980.
- [12] Michalski G., *Działalność Stowarzyszenia Chrześcijańsko – Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powozemnych 1921–1939*, Łódź 2001.
- [13] *Ministerstwo Edukacji Narodowej o szkolnictwie zawodowym*, Warszawa 1999.
- [14] *Ministerstwo Edukacji Narodowej, Edukacja w zmieniającym się społeczeństwie*, Warszawa 1996.
- [15] Ogiński J., *Czas na innowacje*, „Grono” 1995, nr 2.
- [16] Palto T., *Od przędzy do tkaniny*, [w:] *Co o nas pisza*, publikacja okolicznościowa (1959-1979), Żagań 1980.
- [17] Poznański K., *Wybrane zagadnienia z historii wychowania*, cz. 2, Warszawa 2006.
- [18] Raczek H., *Koncepcje kształcenia zawodowego w projektach edukacyjnych Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] R. Kucha, H. Fuchs (red.), *Koncepcje kształcenia i rozwój szkolnictwa zawodowego w XIX i XX wieku. Wybrane zagadnienia*, Lublin 1992.
- [19] Świątek M., *Od komoitektu do liceum*, „Goniec Żagański” 2008, nr 3.
- [20] Wołoszyn S., *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1964.
- [21] Zarzycki Cz. (red.), *40-lecie Zespołu Szkół Tekstylno-Handlowych w Żaganiu*, Żagań 1999.
- [22] Zarzycki R., *Razem silni*, „Gazeta Lubuska” 1996, nr 278.
- [23] Zarzycki R., *Włókiennik partnerem*, „Gazeta Lubuska” 1995, nr 223.
- [24] *Zjazd nauczycielstwa polskich szkół zawodowych*, „Polska Zachodnia”, R. 3, nr 88.

NETOGRAFIA

- [25] Zespół Szkół Tekstylno-Handlowych, <http://www.zsth.zagan.pl/index.php?id=0103>, 28.11.2013.

34 *Ministerstwo Edukacji Narodowej o szkolnictwie zawodowym*, Warszawa 1999, s. 3.

35 Zespół Szkół Tekstylno-Handlowych, <http://www.zsth.zagan.pl/index.php?id=0103>, 28.11.2013.